28 Téhož léta za novoluní, v jediném období, kdy, jak se zdá, může k onomu úkazu dojít, zatmělo se po poledni slunce, dostalo srpovitý tvar jako měsíc (objevily se též některé hvězdy) a pak se znovu ukázalo celé.

29 V témž létě Athéňané jmenovali proxenem a pozvali do Athén Nymfodóra, syna Pythova, občana abdérského, jehož sestru měl Sitalkes. Athéňané ho dříve pokládali za svého nepřítele, ale teď chtěli Sitalka, syna Térova, krále Thráků, na něhož měl Nymfodóros velký vliv, získat za spojence.

Tento Téres, otec Sitalkův, byl první, kdo rozšířil království Odrysů na větší území, než je ostatní Thrákie. Velká část Thráků je nezávislá. Tento Téres nemá nic společného s Téreem, jenž měl za manželku Proknu, dceru Pandiona z Athén, a ani nepocházejí z téže Thrákie. Téreus bydlil v Daulii, která se nyní jmenuje Fókis, ale tenkrát byla obydlena Thráky, a onen zločin na Ityovi spáchaly ženy v této zemi – mnozí básníci také, když se zmiňují o slavíkovi, dávají mu jméno daulijský pták. Je také pravděpodobné, že Pandión provdal dceru kvůli oboustrannému prospěchu spíš tak blízko než do vzdálenosti mnoha dní cesty až k Odrysům. Téres, první mocný král Odrysů, neměl ani stejné jméno. Jeho syna Sitalka se tedy Athéňané snažili učinit svým spojencem, protože chtěli, aby spolu s nimi přemohl krajiny Thrákie a Perdikka.

Nymfodóros přišel tedy do Athén, smluvil spojenectví se Sitalkem, vymohl Sitalkovu synovi Sadokovi athénské občanství a slíbil, že ukončí válku v Thrákii. Přemluví prý Sitalka, aby poslal Athéňanům thrácké vojsko složené z jezdců a peltastů. Smířil také Perdikka s Athéňany a přemluvil je, aby mu vrátili Thermu. Perdikkas ihned vytáhl s Athéňany a s Formiónem proti Chalkiďanům.

Tak se stal Sitalkes, syn Térův a král thrácký, spojencem Athéňanů a stejně tak Perdikkas, syn Alexandrův a král makedonský.

30 Athéňané, křižující ještě s onou stovkou lodí kolem Peloponnésu, dobudou Sollion, městečko patřící Korinťanům, a dají je i s pozemky obyvatelům Palairu, aby tam bydlili jako jediní z Akarnanů. Silou zbraní se zmocnili Astaku, v němž vládl tyran Euarchos, tyrana vyhnali a přijali město mezi své spojence. Odpluli pak na ostrov Kefallénii a bez boje ji připojili k sobě. Kefallénie leží proti Akarnanii a Leukadě a jsou na ní

čtyři města, Palé, Kranioi, Samé a Pronnaioi. Zanedlouho nato se lodi vrátily do Athén.

31 Na sklonku toho léta se Athéňané s celou svou brannou mocí, občané i metoikové, vypravili do Megaridy vedeni Periklem, synem Xanthippovým. Když se Athéňané, kteří pluli s oněmi sto loďmi kolem Peloponnésu a při návratu domů byli už na Aigině, dověděli, že jejich spoluobčané jsou s celým vojskem v Megaridě, zamířili k nim a spojili se s nimi. To bylo největší vojsko, jaké kdy Athéňané shromáždili; tenkrát bylo ještě město v rozkvětu a nebylo ještě zachváceno morem. Jen Athéňané sami měli aspoň deset tisíc hoplitů (kromě toho měli ještě tři tisíce v Poteidaji), metoiků, kteří se s nimi zúčastnili vpádu, nebylo míň než tři tisíce, a vedle toho tam byl velký zástup vojáků ozbrojených lehce. Když vydrancovali velkou část megarské země, ustoupili zpátky. V průběhu této války došlo potom každý rok k dalším vpádům Athéňanů do Megaridy, a to jednak s jízdou, jednak s celou brannou mocí, až do té doby, kdy Athéňané dobyli Nisaiu.

32 Na samém konci toho léta opevnili Athéňané jako tvrz i Atalantu, předtím neobydlený ostrov ležící proti Lokrům Opuntským, aby piráti vyplouvající z Opuntu a jiných míst Lokridy neškodili Euboji.

To jsou události onoho léta po ústupu Peloponnésanů z Atiky.

33 V příští zimě přemluví Akarnan Euarchos, který se chce dostat zpátky do Astaku, Korinťany, aby vypluli se čtyřiceti loďmi a patnácti sty hoplity a dovedli ho zpět do vlasti; sám najal navíc nějaké žoldnéře. Vojsku veleli Eufamidas, syn Aristónymův, Timoxenos, syn Timokratův, a Eumachos, syn Chrysidův. A oni vypluli a zavedli ho domů. Chtěli také získat některá místa z ostatní Akarnanie, ležící u moře; pokusili se o to, když však neměli úspěch, odpluli domů. Cestou přistáli u Kefallénie, vystoupili na pevninu v území Kraniů, dali se jimi oklamat předstíranou smlouvou a ztratili tam při nečekaném útoku Kraniů některé ze svých. S velkým spěchem se nalodili a vrátili se domů.

34 Téže zimy vypravili Athéňané podle starodávného zvyku prvním padlým v této válce pohřeb na státní útraty. Činí to vždy tímto způsobem. Postaví stan, v něm jsou tři dny před vlastním pohřbem vystaveny kosti zemřelých, a každý přinese tomu, koho ztratil, dary, jaké chce. Když pak přijde den pohřbu, vezou na vozech cypřišové truhly, jednu pro každý okres, a v nich jsou uloženy kosti podle toho, do kterého okresu kdo patřil.

Jsou také neseny jedny máry prázdné, pokryté rubášem – pro nezvěstné, kteří nebyli nalezeni, když byli sbíráni mrtví k pochování. Pohřebního průvodu se účastní, kdo chce, ať je z našeho města, nebo cizí, a jsou při tom ženy z příbuzenstva a naříkají, jak je při pohřbu zvykem. Rakve ukládají na obecní hřbitov, který je na nejkrásnějším předměstí. Tam vždy pochovávají padlé ve válkách, jen padlí u Marathónu tam neleží. Jejich statečnost považovali za mimořádnou a uložili je v mohyle přímo na bojišti.

Když je pokryjí prstí, muž vybraný městem pro své duševní schopnosti a pro vážnost u spoluobčanů pronáší nad nimi chvalořeč, jak se sluší a patří. Potom se vracejí domů. Takto je tedy pohřbívají. A tento zvyk zachovávali po celou válku, kdykoli to bylo nutné.

K proslovení řeči nad prvními obětmi války byl tedy vybrán Perikles, syn Xanthippův. A když přišla chvíle k tomu určená, odešel od místa pohřbu, vystoupil na vysokou tribunu postavenou proto, aby ho slyšelo co nejvíc shromážděných lidí, a mluvil takto:

35 „Mnozí z řečníků, kteří v minulosti z tohoto místa mluvili, chválili toho, kdo přidal ke zvyklostem tuto řeč, protože považovali za krásné mluvit nad spoluobčany pohřbívanými z válek. Mně by se však zdálo dostačující, aby se mužům, kteří se vyznamenali činem, prokazovala i úcta činem, jak to vidíte i dnes při tomto pohřbu vypraveném obcí, a víra v zásluhy mnohých by neměla záviset na tom, zda o nich někdo řekne něco dobrého nebo méně dobrého. Je přece těžké najít případná slova tenkrát, když člověk s obtížemi dokazuje druhým pravdu, o níž je přesvědčen. Vždyť posluchač, který události zná a je přátelsky nakloněn, snadno by se mohl domnívat, že ve vylíčení mnoho chybí, srovná-li to s tím, co by chtěl slyšet a co zná, kdežto kdo o tom nic neví, ten by si ze závisti mohl myslit, že se tu přehání, když slyší o činech překračujících jeho síly. Lidé jsou totiž schopni snášet vychvalování druhých jen tak dlouho, dokud se domnívají, že by byli sami schopni vykonat něco z činů, o nichž slyší. Co je větší, tomu ze závisti nevěří. Protože však naši předkové usoudili, že to tak je v pořádku, musím se i já tím zvykem řídit a vynasnažit se, abych vyhověl co nejlíp vašim představám.

36 Začnu nejdřív od předků, neboť je spravedlivé a zároveň slušné, aby jim byla při takové příležitosti vzdána čest tím, že si na ně vzpomeneme. Vždyť oni v nepřetržitém sledu generací obývali tuto zemi a svou statečností ji až do této doby uchovali svobodnou. Jsou tedy hodni chvály, a ještě víc naši otcové, neboť říši, kterou máme nyní my, získali oni po těžkých bojích k tomu, co přijali, a zanechali ji nám, dnešnímu pokolení. K jejímu zvětšení jsme ještě přispěli my, kteří jsme nyní v mužském věku, a zajistili jsme svému městu všechno, aby bylo zcela soběstačné jak pro válku, tak pro mír. Nechám stranou válečné činy, které nám k tomu všemu dopomohly, i nadšení, s nímž jsme buď my, nebo naši otcové odráželi nepřátelské útoky barbarů nebo Řeků, protože o tom nechci široce a dlouze mluvit před lidmi, kteří to znají. Rád bych však nejdřív ukázal, díky jakým snahám jsme k té velikosti došli, jaké státní zřízení a jaký způsob života nám k ní pomohly, a teprve potom bych přistoupil k chvále těchto padlých. Soudím totiž, že není nevhodné promluvit o tom za těchto okolností a že je užitečné, aby to vyslechlo celé shromáždění, občané i cizinci.

37 My totiž máme státní zřízení, které nepotřebuje nic závidět zákonům sousedů, spíš jsme sami příkladem jiným, než abychom druhé napodobovali. Říká se mu demokracie, vláda lidu, protože se opírá o většinu, nejen o několik málo jednotlivců; podle zákonů mají všichni stejná práva, když jde o soukromé zájmy, pokud však jde o společenský význam, má při vybírání pro veřejné úřady každý přednost podle toho, v čem vyniká, podle schopností, ne podle své příslušnosti k určité skupině. Když je naopak někdo chudý schopen vykonat pro obec něco dobrého, není mu v tom jeho nízké společenské postavení na překážku. Ve vztahu ke společnosti žijeme svobodně a stejná svoboda panuje v každodenním vzájemném styku, kde neplatí žádné podezírání, kde se nehněváme na souseda, jestliže něco dělá podle své chuti, a nevyvoláváme mrzutosti, které sice nemusí být škodlivé, vyhlížejí však nepříjemně. V soukromém životě se chováme jeden k druhému bez vzájemného obtěžování a v životě veřejném nepřekračujeme zákony, především ze studu, posloucháme své spoluobčany, kteří právě zastávají úřady, a zákony, především ty, které byly dány na ochranu lidí, jimž bylo ukřivděno, a ty, které jsou sice nepsané, ale jejichž porušení přináší podle obecného soudu hanbu.

38 Také jsme poskytli duchu přečetné příležitosti k odpočinku od námah: pravidelně pořádáme hry a náboženské slavnosti, které jdou za sebou po celý rok, a též jsou naše domy krásně zařízeny; potěšení, které z toho

každý den máme, zahání smutnou náladu. Pro velikost naší obce přichází k nám všemožné zboží z celého světa a my užíváme toho, co dobrého se vyrábí u ostatních lidí, stejně jako toho, co má svůj původ u nás.

39 I způsobem přípravy na válku se lišíme od svých nepřátel. Do svého města dovolujeme vstoupit komukoliv a nestává se, že bychom někdy vyháněním cizinců někomu bránili v poučení nebo v podívané na něco, z čeho by nepřítel mohl mít prospěch, protože by to nebylo utajeno, neboť víc než na vojenské přípravy a úskoky spoléháme na odhodlanost k činům vyrůstající v našem srdci. Ve výchově se některé národy snaží dosáhnout mužnosti namáhavým cvičením hned od dětství, kdežto my trávíme život ve volnosti, a přesto nejsme o nic horší, když dojde k zápasu s rovnocenným soupeřem. Zde je důkaz: Lakedaimoňané nikdy neútočí na naši zem sami, ale vždy se všemi svými spojenci, avšak kdykoli se my vypravíme do sousední země a sami bojujeme s těmi, kteří brání svůj domov, obvykle je bez potíží porazíme. Ještě nikdy žádný nepřítel nestál proti celé naší branné moci, protože současně musíme pečovat o válečné loďstvo a posílat vojenské oddíly na mnoho míst na pevné zemi. Jestliže se dostanou do boje s nějakou částí našeho vojska a přemohou některé z nás, chlubí se, že nás odrazili všechny, a když jsou poraženi, říkají, že byli poraženi všemi. A tak jestliže jsme ochotni podstupovat nebezpečí raději po životě v pohodlí než po namáhavém výcviku a se statečností vycházející spíš z naší povahy než vynucenou zákony, plyne z toho pro nás výhoda, že se netrápíme předem nepříjemnostmi, které mohou přijít, když se však do nějakých dostaneme, neukážeme se méně odvážní než ti, kteří se stále lopotí. V tom si naše obec zaslouží obdiv, ale zaslouží si ho i jinak.

40 My totiž milujeme krásu, ale s mírou, a milujeme vědění, ale bez změkčilosti. Bohatství užíváme spíš proto, že nám umožňuje přiměřeně jednat, než proto, abychom se jím v řeči chlubili, a přiznat se k chudobě není pro nikoho hanba, ale spíš je hanba nedělat nic, aby se z ní člověk dostal. Tíž lidé se dokáží starat jak o záležitosti veřejné, tak i o své vlastní, a věnují-li se jiní především svému zaměstnání, nechybí ani jim znalost politického života. My jediní totiž člověka, který se nezajímá o politiku, považujeme ne za člověka držícího se stranou, ale přímo neužitečného, sami rozhodujeme různé otázky nebo o nich aspoň patřičným způsobem

uvažujeme a nedomníváme se, že řeči činnosti škodí, ale že je spíš chyba neujasnit si všechno řečí dřív, než se přikročí k vykonání toho, co je třeba.

Od jiných národů se odlišujeme také tím, že si počínáme velmi odvážně a přitom si dobře rozvažujeme to, co chceme podniknout, kdežto u ostatních nevědomost probouzí smělost a uvažování přináší nerozhodnost. Nejstatečnější duch by měl být právem přisouzen těm, kteří naprosto bezpečně poznávají, co je hrozné i co je příjemné, a přesto se nedají odvrátit od podstupování nebezpečí. I pokud jde o ušlechtilost duše, chováme se opačně než většina lidí. Nezískáváme si totiž přátele tím, že bychom od nich přijímali úsluhy, ale tím, že jim je prokazujeme. Kdo prokázal laskavost, je jistější přítel – bude se snažit udržet si stálou náklonností k obdarovanému vděčnost, na niž má právo. Dlužník je méně horlivý, protože ví, že se mu bude vše, čím oplatí šlechetnost, počítat ne za laskavost, ale za splátku na dluh. My jediní prokazujeme komukoliv služby beze strachu, ne z prospěchářské vypočítavosti, ale v důvěře ve svobodu.

41 Abych to shrnul, já tvrdím, že celá naše obec je pro Řecko školou, a zdá se mi, že u nás každý muž dokáže najít v sobě dost schopností k samostatnému, obratnému a současně půvabnému vykonávání jakékoli činnosti. Že to nejsou chlubná slova vymyšlená jen k této příležitosti, ale skutečná pravda, to dokazuje samotná moc našeho města, k níž nám tyto vlastnosti pomohly. Vždyť jediné mezi nynějšími městy ukazuje ve chvíli zkoušky, že v něm je víc, než se mu přisuzovalo, jediné neprobouzí nikdy v útočícím nepříteli roztrpčení, od jakých lidí musí snést porážku, jediné nevyvolává ve svých poddaných opovržení, že jsou ovládáni lidmi nehodnými. Pro naši moc jsou pádné důkazy a četná svědectví, takže si kvůli ní získáme obdiv lidstva nynějšího i budoucího a nepotřebujeme k tomu chválu nějakého Homéra nebo někoho jiného, kdo svými verši na chvíli pobaví, jehož chápání událostí však pravda usvědčí z omylu, ale donutili jsme celé moře i celou zemi, aby se staly přístupnými naší odvaze, a všude jsme postavili věčné pomníky svých činů, špatných i dobrých.

Za takovou obec tedy tito zemřeli se zbraní v ruce, prodchnuti ušlechtilým přesvědčením, že jim ji nikdo nesmí vyrvat, a sluší se, aby každý z nás, kteří jsme je přežili, pro ni podstoupil každou námahu.

42 Proto jsem také tak obšírně mluvil o naší obci, abych vás poučil, že v tomto zápase je náš cíl jiný než cíl těch, kteří nic podobného nemají, a abych současně opřel o zřejmé důkazy chválu těch, nad nimiž teď mluvím. Nejdůležitější část této chvalořeči už vlastně byla proslovena. Slávou, kterou jsem našemu městu ve své řeči přisoudil, je totiž ozdobily vynikající činy těchto a jim podobných, a není mnoho Řeků, u nichž by řeč tak odpovídala činům jako u těchto. Zdá se mi, že nám nyní jejich smrt ukazuje, kam až může dojít mužná zdatnost, ať už je u někoho jejím prvním dokladem, nebo posledním potvrzením. Vždyť je spravedlivé vidět u lidí, kteří byli v jiném ohledu horší, především jejich statečnost ve válkách za vlast, dobrem zakryli totiž zlo a větší byl prospěch, který přinesli společnosti, než škoda způsobená jejich jednáním v soukromém životě. Nikdo z těchto mužů nepodlehl slabosti proto, že by raději dál užíval bohatství, ani se nesnažil oddálit osudovou hodinu v naději, kterou v sobě má chudoba (že je totiž ještě možné uniknout jí a zbohatnout), ale považovali potrestání nepřátel za žádoucnější než ony výhody a usoudili, že toto nebezpečí je ze všech nejkrásnější, a proto je chtěli podstoupit, nepřátele ztrestat a vzdát se svých tužeb. Při nejistotě výsledku se svěřili naději, ale když šlo o činy, soudili, že se při plnění úkolu, který měli před očima, musí spoléhat sami na sebe. Když došlo k boji, považovali za lepší bránit se až do krajnosti než zachránit se ústupem, a tím unikli hanbě výtky, vlastní tělo nastavili v zápase a v kratičkém osudovém okamžiku odešli navždy spíš na vrcholu slávy než na vrcholu strachu.

43 V takovém světle se tedy ukázali jako důstojní občané našeho města; kdo je přežil, může si přát, aby jeho odpor k nepříteli byl pro něho méně nebezpečný, ale nesmí chtít, aby byl méně odvážný. Nespokojujte se jen poslouchánim úvah o službě vlasti, jaké by případně před vámi, kteří to neznáte o nic hůř než on, rozkládal nějaký řečník a ukazoval vám, co dobrého má v sobě obrana proti nepřátelům, ale spíš se dívejte na moc obce, jak se každý den projevuje, a zamilujte si ji. Až si uvědomíte její velikost, považte, že jejími tvůrci jsou mužové odvážní, kteří znali své povinnosti a kteří se ve svém jednání nechali vést smyslem pro čest, a že i když někdy při některém pokuse ztroskotali, ani tenkrát nepovažovali za správné připravit obec o svou statečnost a přinášeli jí nejkrásnější dar. Tím, že nasadili život pro blaho všech, zajistili si každý sám pro sebe nestárnoucí chválu a nejvznešenější hrob – ne ten, ve kterém leží, ale ten, ve kterém vzpomínka na ně trvá věčně a je připomínána slovem i skutkem při každé příležitosti. Vždyť hrobem vynikajících mužů je celá země a nepřipomíná je jen nápis na náhrobní stéle v jejich vlasti, ale i v cizině žije jejich památka, nepsaná, ale uložená v srdci každého a zajištěná víc myšlenkou než činem.

Tyto muže si tedy vezměte za příklad, jako oni věřte, že není štěstí bez svobody a svoboda bez statečnosti, a nemějte strach z válečných nebezpečí. Nemá pádnější důvod nasazovat svůj život ten, komu se vede špatně a kdo nemá žádnou naději na zlepšení, ale ten, komu hrozí zvrat životních osudů v horší a u koho by rozdíl proti dřívějšímu postavení byl mimořádně velký, kdyby ho postihlo něco zlého. Vždyť pro muže, který má hrdost, je bolestnější pokoření zaviněné zbabělostí než nenadálá smrt provázená statečností a nadějí na zdar obce.

44 Z toho důvodu to také nyní nejsou slova lítosti, ale útěchy, s nimiž se obracím na vás, na rodiče těchto padlých, kteří jste přítomni. Rodiče přece vědí, jak proměnlivé jsou životní osudy; o štěstí lze mluvit tenkrát, dočká-li se někdo nejslavnějšího konce, tak jako se to stalo nyní těmto, nebo nejslavnějšího zármutku, jako se to stalo vám, nebo byl-li někomu vyměřen život tak, že dobře zemřel ve chvíli, kdy dosáhl blaženosti. Vím, že je těžké přesvědčit vás o tom, vždyť vám je často připomene pohled na štěstí druhých, z jakého jste se kdysi i vy těšili, a zármutek nepociťuje člověk tenkrát, když je připraven o možnost mít dobro, které nikdy nepoznal, ale když mu je odňato něco, na co si zvykl. Ale je třeba se vzmužit, kromě jiného i v naději na jiné děti, když je někdo ve věku, kdy by je ještě mohl mít. V rodinách umožní tyto nové děti zapomenout na ztrátu těch, které už tu nejsou, a obci to prospěje dvakrát: jednak budou nahrazeny ztráty, jednak se zvýší její bezpečnost. Není přece možné, aby se dohodli na nestranných a spravedlivých opatřeních ti, kteří se nevystavují stejnou měrou nebezpečí, že ztratí své děti. Vy pak, kteří už máte mládí za sebou, považujte za zisk, že jste větší část života strávili ve štěstí, pomyslete si, že ta část, která vám ještě zbývá, je krátká, a utěšujte se slávou těchto mrtvých. Vždyť smysl pro čest je jediná věc, která nestárne, a v neužitečném stáří není největším potěšením zisk, jak říkají někteří, ale úcta, která je člověku prokazována.

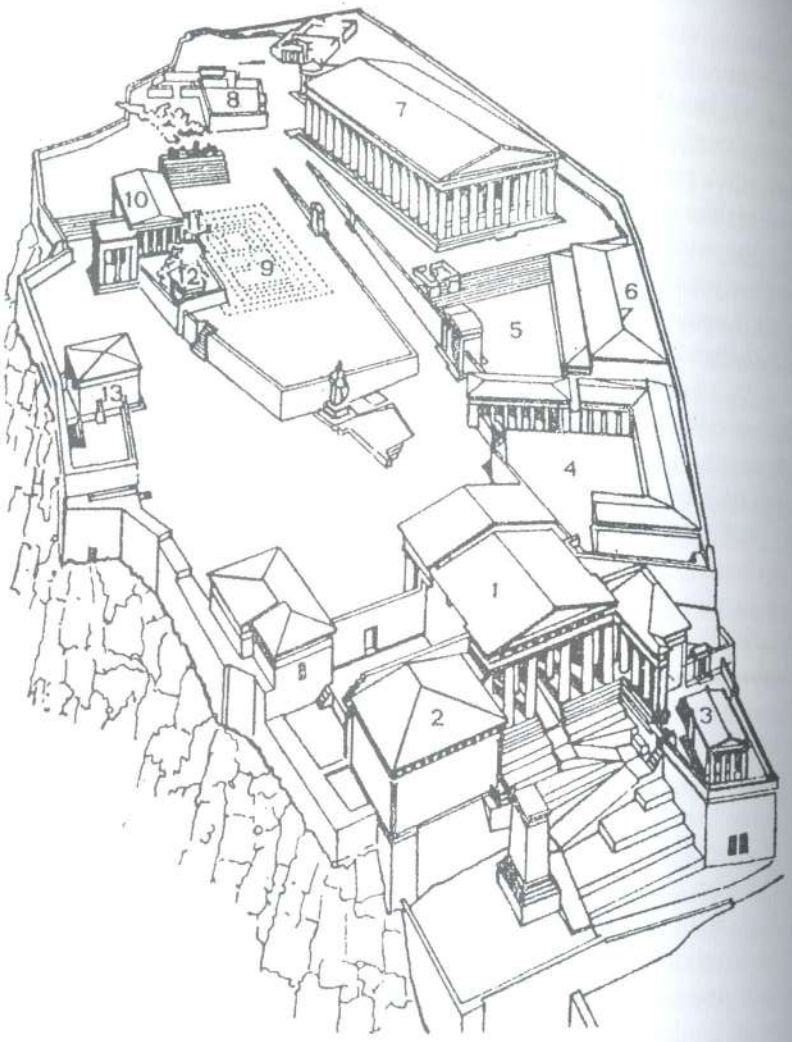

Athénská akropole (model) – vysvětlivky na str. 557

45 Vám, synové a bratři těchto padlých, pokud jste tady, nastává, jak vidím, velký zápas, vždyť každý si zvykl chválit toho, kdo už není, a těžko, jen tenkrát, když budete mimořádně stateční, budete posuzováni ne jako jim rovnocenní, ale aspoň jen o málo horší než oni. Každý živý tvor po-

ciťuje závist k sokům, kdežto kdo nepřekáží, je odměňován úctou nenarušovanou soupeřením.

Jestliže je třeba, abych vzpomněl i na ctnosti žen, které teď budou žít jako vdovy, shrnu vše v krátkou připomínku. Neukážete-li se horší, než odpovídá vaší ženské přirozenosti, budete ve velké úctě a slávou pro vás bude, jestliže se o vás bude mezi muži mluvit co nejméně, ať už by vás chválili, nebo haněli.

46 Tím jsem splnil svůj úkol a pověděl jsem ve své řeči vše, co jsem pokládal za vhodné, a je čas přejít k činům. Pohřební pocty jsme už mrtvým prokázali a jejich děti bude živit stát na své útraty od nynějška až do jejich dospělosti. To je věnec, který dává stát jako cenu v takových zápasech, věnec užitečný jim i jejich pozůstalým. Stát, v němž jsou stanoveny největší odměny za občanské ctnosti, bude mít vždy občany, kteří si budou počínat nejlíp.

Nyní oplakejte každý svého příbuzného a vraťte se domů."

47 Takový průběh měl pohřeb, který se konal té zimy. A když zima uběhla, skončil první rok této války.

Hned jak začalo léto, vtrhli Peloponnésané a jejich spojenci se dvěma třetinami svých sil tak jako poprvé do Atiky (velel jim Archidamos, syn Zeuxidamův, lakedaimonský král), utábořili se a plenili zemi.

Byli teprve nemnoho dní v Atice, když propukla u Athéňanů ona nemoc, která prý se už dřív ukázala na mnoha místech, na Lémnu i jinde, avšak nikdo si nepamatoval, že by byl někde mor tak hrozný a že by zahubil tolik lidí. Vždyť ani lékaři nepomáhali, protože tu nemoc léčili poprvé a neznali ji, naopak sami umírali nejčastěji, protože nejčastěji přicházeli do styku s nemocnými, a nepomáhalo ani žádné jiné lidské umění. Všechny modlitby odříkávané na svatých místech a všechny věštby a podobné prostředky, jichž užívali, se ukázaly neúčinné a lidé přemoženi zlem od nich nakonec upustili.

48 Mor prý se objevil dřív v Aithiopii ležící za Egyptem, potom přešel i do Egypta a Libye a do velké části území králova. Do Athén vpadl znenadání a nejprve nakazil lidi v Peiraieu, takže se dokonce říkalo, že Peloponnésané naházeli jed do nádrží na vodu – tenkrát tam ještě nebyly studny. Později se mor dostal i nahoru do města, a už umíralo lidí mnohem víc. Ať si každý, lékař nebo neodborník, říká, co si o něm myslí,